

# Den 10. Nordiske konferansen om Karlstadmodellen

Karlstad, Sverige 27 - 28.04.2019



Åpning av konferansen og historisk gjennomgang ved leder i IAKM.org *Mai-Britt Seehusen* og leder i IAKM Sverige, *Rigmor Bostrøm*. IAKM står for International Association of The



Karlstad Model. Foreningen ble stiftet med et interimsstyre i 2008 i Arvika. Det første årsmøte og den første Nordiske konferansen ble arrangert i Roskilde i 2009. IAKM var i mange år landsovergipende og omfattet Sverige, Danmark, Norge, Island og Finland. Under årsmøtet i 2015 ble det besluttet å opprette en paraplyorganisasjon IAKM.org. Styret for IAKM.org består av representanter fra de nordiske landene. Hvert land har i ettertid dannet egne foreninger og i 2018 kom også Færøyene med. I forbindelse med årsmøtet i IAKM.org arrangeres det hvert år en Nordisk konferanse om Karlstadmodellen, der de ulike landene er vertskap etter tur. Under årets konferanse deltok omlag 130 personer fra alle de nordiske landene. Foredragene ble filmet og tegnspråktolket.

Mai-Britt Seehusen informerte om styrets sammensetning og hvilke arbeidsoppgaver som prioriteres i 2019.

## *Hvor vi er på vei og hvordan?*

- ✓ Gi alle mulighet til en stemme
- ✓ Utbedre viden om Karlstadmodellen
- ✓ Kvalitetssikring & utvikling
- ✓ Samarbeid på tvers av medlemslandene
- ✓ Samarbeidsformer og fora
- ✓ Videreføre «stafetten»

## *Allas rätt til et språk. På väg mot inkludering i skolan och medborgarskap. Iréne*

*Johansson* gav oss et historisk tilbakeblikk fra 1940- tallet og fram til i dag. Hun snakket om alles rett til et språk, til å være inkludert i skolen og retten til medborgerskap. Hvordan er det å ha språkvansker i et samfunn som vårt, der språket er en nøkkelfaktor på vei mot medborgerskap. Det er skolens oppgave og plikt å forberede elevene til medborgerskap – til å bli svenske borgere. Det betyr at alle som er født i Sverige er på vei mot medborgerskap. Medborgerskapet innebærer rettigheter og plikter som stemmerett og plikt til å følge landets lover. Hvordan tar man til seg informasjon om man ikke kan lytte og forstå?

Medborgerrett betyr frihet til å oppleve verden, tenke egne tanker og ha egne minner. Frihet til ikke å påtvinges minner fra andre, til å ha egne meninger og til å fatte egne beslutninger. Om man ikke har ord for det man ser og opplever, flyter alt sammen. For å kunne tenke egne tanker kreves at man kan handtere abstraksjoner som tid, rom, relasjoner, følelser og hendelser og at man kan sette ord på dette.

For å *bygge opp egne minner* kreves at man kan bearbeide, innkode, lagre, velge ut og plukke opp informasjon gjennom sensorisk minne, arbeidsminne og langtidsminne. Mange nok repetisjoner gjør at minnet festnes i langtidshukommelsen.

For å *bygge opp egne meninger* kreves at man kan innhente informasjon, tolke og reflekterer. Man danner seg meninger ved å knytte sammen emosjon og kognisjon. Språket er verktøy for refleksjon «Tanker om egen tanker».

For å *kunne si noe* kreves det at man har en måte å kommunisere på som blir forstått av andre, at man har noe å kommunisere om, og kan ta imot og svare på andres budskap. «Språket er kommunikasjonsredskap».

For å *kunne fatte egne beslutninger* må man kunne avgjøre og bedømme rimeligheter, ha tilgang til, og velge mellom ulike strategier. Koble tankens beslutninger til følelsene. Våger jeg? Sårer jeg noen? Er det hensiktsmessig? Blir det rett eller galt?

Ytringsfrihet som medborgerrett.

*«Alle har muligheter til å utnytte sitt medborgerskap - det krever språk - det tar tid - men det handler om medborgerrett»*

### **Personlige beretninger**

**Marit Grepstad** er norsk og veileder i Karlstadmodellen. Marit snakket om empowerment begrepet og status i norsk skole slik hun opplever det. Empowerment har med menneskets verdighet på å gjøre og det å være subjekt i eget liv.

I skolen kan man ofte høre; «Det er ikke alle lover vi klarer og realiserer.», «Vi har for lite ressurser.», «Vi har jo så mange andre ting å gjøre.», «Eleven må jo lære og klare kompetansemålene». «Det stresser eleven og lærerne at alle målene skal nås.», «Det går utover de andre elevene». «Jeg liker ikke å jobbe med slikt, det må noen andre gjøre!»

Marit fortalte om en elev hun jobbet med, der en tok utgangspunkt i elevens behov og at det ikke alltid var like enkelt, men at det lot seg gjøre.

Hver skole har ansvar for barnets språkutvikling. Det er lov- og læreplanfestet. Man kan ikke komme bort i fra det. Det er det eneste som gir mening er «retten til å få utvikle seg til den beste versjon av seg selv».

*Hvorfor skjer det ikke automatisk?*

**Sofia Thole Kling**, er svensk og veileder fra 2018. Sofia kom med et viktig budskap og viste til den amerikanske grunnslovserklæringen fra 1776; «All men are created equal» og fra FN resolusjonen fra 1948 «All humans beings are created equal».

*Vi kan ikke vente. Alle mennesker er født fri.* Hva betyr det i språktrening?

Tenk deg verden som en buss. Hva trenger du på bussreisen? Du trenger en billett og du må vite hvor du skal. Du vil kanskje prate med noen på reisen og da vil du trenge språk.

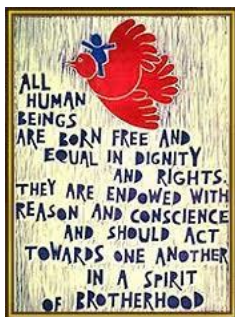
Sofia viser til Marte Goksøyr fra Norge. Marte er et menneskerettsforkjemper som har stått opp og talt til fullsatte saler. Marte har bevist at det er mulig å bli regissør i eget liv, til å bli synlig og lyttet til i den offentlige debatten.

Hvordan ser det ut med retten til språktrening i Norden i dag? I en liten studie gjennom IAKM.org framkommer det at Sverige dårligst i klassen når det gjelder tilbud for barn som har flere funksjonshemninger. Habiliteringstjenestene jobber også svært ulikt i Sverige. Da vår datter skulle begynne i skolen, spurte vi hva skolen kunne bidra med. Det finnes ikke en felles mal. Det finnes ikke en mal som passer alle. *Om vi mener at alle har rettigheter – da har vi alle et ansvar.* Gjennom å støtte hverandre i nettverket blir vi sterkere.

Det fins noen som vil vente å se. MEN: «*Pausa inte barnets utveckling!* Hva kan du gjøre for at alle barn kan få mulighet til å kommunisere og å være regissør i eget liv?

**Karen Knudsen Synnes og Sigmund Synnes**, er foreldre til Jacob, Martin og Helene. Karen er veileder i Karlstadmodellen. «Vi er her på grunn av Martin, vår 9 år gamle sønn». Martin er aktiv og liker å prate med mennesker. Han har et stort ordforråd og er flink til å bruke språket, men har vansker med å sette lydene sammen til ord. Han er avhengig av å bruke Tegn til tale. Martin er født som medborger. Martin går på sin nærskole, men vi opplevde lite bevissthet om inkludering på skolen, både når det gjaldt å delta i klassen eller å få de samme lærebøker. Martin skal ikke bare være på skolen, han skal også lære. Vi også møtte liten forståelse for at foreldre kan være en ressurs for skolen.

Da Martin begynte i andre klassen fikk han en spesialpedagog som endret skolehverdagen. Nå har han noen heier på han, noen bidrar med viktig fagkunnskap og noen er samtalepartnere. Martin har fått ny energi, nytt mot og er mindre alene. Det skjer morsomme og spontane ting, som for eksempel når norsk rapp blir tegnsatt! Dagboken mellom hjem og skole er viktig og understøtter det fagligere arbeidet. De små stegene. Noen ganger er de store stegene helt vesentlige. Kan Martin være med på topptur? Dette må vi øve på. Dette må vi gjøre på forhånd. Omgivelsene må ta Martin på alvor. Om folk ikke forventer en samtale så blir det ingen samtale, selv om Martin tar initiativ til det. Vi erfarer at med litt hjelp kan det gå veldig bra. Mestring er avgjørende på flest mulig arenaer. Som i slalåmbakken, der han tar heisen alene; «*Ha det mamma – jeg er supersterk – jeg er supersterk!*»



I Norge er det vanlig med familiegrupper, der en gruppe barn møtes hjemme hos hverandre til lek og middag en gang i løpet av skoleåret. Martin har med seg en kul assistent. Vi har valgt Borgerstyrt personlig assistent (BPA) i stedet for støttekontakt. Assistenten kan komme hjem og følge Martin i hans rutine.

Skal Martin bli selvstendig? Skal han betale skatt? Vil han bli lege eller stå i butikk? Vi ønsker at Martin skal en plass i samfunnet og ikke delta ved siden av. Han skal gis de tilpasninger han trenger.

FN Resolusjon nr. 1

«Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd.»

### ***Iréne Johansson - Den fantastiske språkreisen***

Se for dere to jenter som begge har gjort språkreisen. Den ene har gjort reisen uten at noen har merket det, den andre har hatt mange utfordringer på veien.

Språktrening tar tid. Språktrening bygger på kartlegging av hva barnet kan om. Språktrening handler om forberedelse og om nyinnlæring. Språktrening handler mest av alt om generalisering og bruk av språket i nye situasjoner og i hverdagen.

*Utarbeidelse av lathund, materiell og metodikk*· Dette utviklingsarbeidet startet i 1983 som et prosjekt «Er språktrening var til nogon nytte?» Det ble utviklet en togmodell der



vognene ble fylte med ulike språklige elementer som; pragmatikk, lexikon, syntaks, grammatikk, prosodi og fonologi. De språklige elementene, innholdet i vognene, var og er ikke fastlagte, men må hele tiden tilpasses det enkelte barn. Toget beveger uavbrutt og vognene stanser ikke på samme stasjon. Togreisen har fem stasjoner, tilsvarende fem faser i språkutviklingen.

1. på vei mot Performativ kommunikasjon
2. på vei mot Ordstadiet
3. på vei mot Enkel grammatikk
4. på vei mot Utvidet grammatikk
5. på vei mot lese- og skrivefasen

*Om jeg har brister i min språklige- og kommunikative utvikling, vil det begrense meg og bety sosialt utenforskap. Hvorfor kan vi ikke akseptere at språktreningen tar tid? Språktrening er også et helseprosjekt.*

***Berit Holberg Klemsdal og Anne Holberg Klemsdal***, er norske Karlstadveiledere

***Språkreisen - hvert barn, hver sin bagasje***· Tenk deg at du pakker og forbereder deg til skiferie med vennene dine. Dine venner har bagasje for å reise til Syden, mens du har pakket for å dra på skiferie. Hvordan bli det for deg når vennene dine har en helt annen bagasje, destinasjon, forventning, drømmer, ønsker og behov? Hvordan føles det når man ikke har den samme bagasjen som de andre?

*Hvordan kan vi sikrer at alle har den samme innholdet i kofferten?*

Samarbeid i nettverket er grunnleggende. Her brukes trekkfugler som metafor for hvilke betydning et fungerende nettverk kan ha. Trekkfugler som gress for eksempel, har mange og lange reisemål og de har mange strategier for å nå sin destinasjon. Om en gås flyr ut av formasjonen, blir det tyngre å fly for alle, fordi hvert vingeslag i en formasjon skaper oppdrift for fuglen bak. Ved å fly i V formasjon legger flokken til 71 % større flygeavstand enn hvis de hadde fløyet alene. «Å fly sammen og i samme retning skaper et fellesskap som gjør at man kan komme



lengre, raskere og lettere». Gjessene flyr i en V-formasjon og matcher vingeslagene bakover i rekken med en liten forsinkelse, slik at de kan ri på vindbølgen som blir startet av lederen. På denne måten sparer fuglene mer og mer energi desto lenger bak i V-formasjonen de er. Forskere har funnet ut at når fuglene flyr i V-formasjon, bruker de opptil 40% mindre energi sammenlignet med det å fly alene. Når ledergåsa blir trett flytter hun seg bakover og en annen gjess overtar føringen. De bakre gjessene tuter for å heie fram og motivere de andre. Alle rollene er like viktige – slik er det også i Karlstadmodellens nettverkstanke. I barnets nettverk jobber vi sammen mot et felles mål. Vi har ulike roller og ulikt ansvar, men vi jobber likeverdige, kontinuerlig og målrettet. *Mange kan gå inn og drive reisen framover.*

**Mai-Britt Seehusen**, Mai.Britt er mor til Stine og veileder fra Danmark. Mai-Britt fortalte om sin og Stines fantastiske språkreise og om «*Best practice*» vs. «*nothing under control*». Selv om Stine har hatt mange skifter og forandringer i sitt liv, så opplever hun at hun alltid har sin familie. Familie gir kontinuitet og empowerment. I 2016 flyttet Stine hjemmefra og møtte nye, interesserte og engasjerte voksne. Når man flytter endres språkvilkårene. Mor og datter har blitt nødt til å ta i bruk nye løsninger for å holde kontakten. IT løsninger som for eksempel Skype. I begynnelsen varte samtalen i 2 minutter, mens de nå kan snakke sammen på Skype i 15 – 20 minutter. Mai-Britt fortalte om en gang da nettet var nede, og de ble nødt til å bruke telefon. De snakket i 7 minutter i telefonen og behøvde ikke tegn støtte!



Det var en ny milepæl både for Stine og for mor. Stine viser lyst og evne til å lære. Hun øver spontant. Hun opplever seg selv som en kan lese og skrive. Vi fikk se en flott film der Stine leste ordbilder. Stine blir indirekte påvirket gjennom språktrening og ved at den voksne spiller på lag med henne. Hun blir hurtig overstimulert og det er viktig å tenke stressreduering, som for eksempel redusert skoletid. Alle ser og blir oppmerksom på Stines kompetanse når hun er i en energimessig balanse. Det er også viktig å være i forkant slik at Stine får muligheter til å mestre. Da Stine skulle ta synstest måtte hun øve inn alle symbolene i forkant. Det gikk kjemp fint! Stines skal konfirmeres i år og det har vært nødvendig å starte forberedelsene i god tid. *Hun gleder seg og det skal nok gå fint!*

**Karianne Hjørnevik Nes** er mor til Sanna og veileder i Karlstadmodellen. Karianne fortalte om Sannas og egen språkreise. Sanna går nå i 7 kl. og reisen passeres i revy. Nå når Sanna skal begynne på ungdomsskolen, må vi gjenta alt det vi har sagt de siste 7 årene. Det er krevende å planlegge en systematisk språkreise. Det viktigste for oss er at skolen har ambisjoner og forventninger til Sanna. Takk til dyktige pedagoger og takk til flinke assistenter. Karlstadmodellen opplevdes som et ambisiøst prosjekt og ikke alle var like enige om at Sanna for eksempel, skulle lære seg ordklassene. Samarbeid er alfa omega. Samarbeid med de som vil. Det har vært mye arbeid med kunnskapsformidling og etablere rutiner og strategier for å spare energi. Viktigst er det at det er forståelse for at det finnes et rom mellom *kan ikke* og *kan*. Det har tatt tid å bygge opp begreper som fulgte opp det som ble jobbet med i klassen. Bruk av i Pad og Popplet (Tankekart), scanning av tekst, kategorisering og arbeid med begreper har vært krevende. Arbeid med enkle til komplekse fonemer. Det er mye å tenke på. Sanna

har hatt taletrening etter Karlstadmodellen i 1-2 klasse. Hun har jobbet med språklyder fra hun var ett år, derfor gikk det greit for henne å lære engelsk. De er viktig å tro at barnet kan lære. Kompetansemålene er ikke IQ mål. Det er viktig å forstå kompetansemålene; at Sanna også kan lære om hvilket som helst tema. Man må gi henne frihet til å lære i eget tempo, frihet til å lære selv, frihet til å lære ungdomsspråk; serr what! og mulighet til å lære det samme som alle de andre. Sanna og Julie har laget en film som ligger på Youtube. Filmen «*Down Syndrom er ingen sykdom*» handler om Sanna og Julie på 13. De er bestevenner og de har begge Downs syndrom. De vil gjerne forklare folk at de ikke er syke. At de kan gjøre mye, ja nesten alt. Videoen de laget er sett over 1,3 millioner ganger på Facebook.



### ***Irene Johansson - Samarbete - familjecentrering***

«*Jeg er fordi at du er - uten deg er jeg ingenting*» ordtak fra Bantu

Språktrening er ingen quickfix. Språktrening er på alvor og har et langsiktig perspektiv. Kompetansen bygges hele tiden «Jeg er hele tiden i min egen språkutvikling» der nye ord og nye nyanser kommer til. Språket endres og utvikles hele livet. Språktrening kan begynne når som helst, ikke for tidlig og heller ikke for sent. Karlstadmodellen er en familiesentrert modell, der familien velger hvem de ønsker skal delta i nettverket rundt barnet og der alle bidrar inn i et likeverdig samarbeid. Den familiesentrerte modellen hadde bakgrunn i nettverksteorien og utviklet seg utover 1990 tallet. Hvorfor familiesentrering? Fordi kontinuiteten i fortid, nåtid og framtid først og fremst opptre i et delt hverdagsliv og i nære relasjoner. Det er de langvarige følelsesmessige relasjoner som betyr mest. Barnet ivaretas best i barnets mikrokultur, og når foreldrene får ta del i viktig kunnskap, kan de ta bevisste og gjennomtenkte valg for sine barn. De kan beslutte ut ifra egne refleksjoner og ikke gjennom hva andre har anbefalt. Kunnskap gir frihet og frihet gir makt over eget liv. Det tar tid å bygge opp et nettverk som fungerer. Ideen må forankres om nettverket skal bli funksjonelt. Man må etablere en praktisk struktur og man må bestemme:

1. Deltakere
2. Mål
3. Møtestruktur
4. Ansvar og roller
5. Dokumentasjon
6. Behov har vi for kompetanseheving



#### ***Nøkkelbegrep i nettverksarbeidet***

EMPOWERMENT - at man forlater møtet med mer energi enn da man kom.

PARTNERSKAP - vi har hver våre puslebiter som skal passe sammen. Det krever stor tydelighet i hva den første puslebiter er og bevissthet om at de ulike innsatsene betyr like mye.

PROBLEMBASERT LÆREPROSESS - en langvarig prosess som omfatter synliggjøring og deling av individuell erfaring og refleksjoner.

KUNNSKAPSPRODUSERENDE - at man lærer seg nye begreper og får ny kunnskap. Man får delta og bidra gir økt innflytelse og meningsfullhet.



**Mette Sørensen og Ellen Bjerre Jensen** er veiledere fra Danmark og snakket om den familiesentrerte modellen fra en veileders synsvinkel. Veiledning vil alltid innebære en etisk fordring. Det å ha en betydning i andres liv kan være krevende. Som veiledere møter man sårbare barn og familier. Vi har ansvar for og er forpliktet til å møte familien på en sann og ydmyk måte. Som veileder må vi først og fremst være et medmenneske.

Veilederrollen har en historisk bakgrunn; ta for eksempel omsorgsarbeideren. I denne rollen ligger det at man oppfatter den andre som et offer, en som det er synd på. Det kan bli et dilemma med hensyn til etikk og lovverk. Vi kan også ta rollen som behandler og dermed oppfatte andre som pasienter.

Det er vi som har verktøykassen. Hvordan forvalter vi vår rolle, vår kunnskap? Faren er at maktforholdet kan forskyves. Det er derfor viktig at vi bestreber oss på å ikraftsette familier og bygge tillitt i et likeverdig forhold.

Det er nødvendig at vi fortløpende gjør oss refleksjoner, om å være foreldre, om samarbeid, om involvering. Vår solidaritet skal være med familien og med barnets utvikling og ikke med andre fagpersoner. Vi må tåle til å være modig og vi må tåle å tenke langsomt. «*Det krever mot å tåle og håpe. Karlstadmodellen er ikke en frakk man kan ta av seg og det vil man heller ikke*».

**Maria Stablum og Marie Sundgren** Maria er mor til Ebba og veileder i Karlsatdmodellen.

Marie er Ebbas spesialpedagog og veileder i Karlsatdmodellen. Ebba er elev ved Glömstad skole, Huddinge, Stockholm Å jobbe i den proximale sone «*childs current achivement*»,



er ikke enkelt, men vi prøver. Hjem og skole bruker Showbie som felles plattform og samarbeidsarena. De Nasjonale prøver i engelsk, for eksempel, tilpasses til den enkelte og tar utgangspunkt i hva det er jobbet med. I engelsk; writing, speaking, reading and listening.

Maria og Marie snakket om faglige prøver og testing i skolen og kom med mange gode eksempler på hvordan man kan gjøre det på en tilpasset måte. Et eksempel var å lære eleven å sette opp regnestykkene, og deretter bruke kalkulator til å regne ut svaret. Et annet eksempel var å bruke alternative svar med bildestøtte. Begge understreket at det var viktig og riktig å ha høye forventninger til barnet.

**Owe er farfar og Mats er farbror til Gry, som er født med et ekstra kromosom**  
*Hva innebær det å være født med et ekstra kromosom og hva kan vi hjelpe til med? Bygge nettverk? Hva er det? Hvem kan være med? Kan man være med om man bor langt borte? Om man er fjern slekt eller venn?*

Mats forteller at da han ble valgt, da ble han smigret. Det kjentes veldig riktig og veldig bra å ha en betydning. «Jeg kunne være til nytte». Han fortalte at når man kommer inn i et nettverk så blir man engasjert og så man tar med seg tanker og ideer hjem. Tanker og ideer som kan påvirke andre utenom det nære nettverket. Det er på en måte kravløst å være med i et

nettverk, det gir ikke dårlig samvittighet, og det har ført til at man får tettere kontakt også i andre sammenhenger.



Farfar fortalte at han ønsket å følge Grys oppvekst og utvikling og være en støtte til familien. Nettverket er endret over tid, noen går ut og nye kommer inn. Et nettverk er og skal være dynamisk og endres etter barnets liv. Nettverk behøves hele livet. Det er viktig å ha et positivt syn på nettverk.

Farbror forteller at han har fått en større faglig forståelse og at han opplever å bety noe for familien. Det har vært viktig for han. Deltakelse i nettverket har betydd mye for fellesskapet i hele familien, men også blant venner. Det er viktig å involvere den yngre generasjonen. «*Jeg føler stolthet og glede over å stå her*». «*Man blir aldri ensom med et fungerende nettverk*».

*Fiolin v/Randi Håheim, Norge*

**28.mai 2019**

***Fra årsmøtet i IAKM.org***

det er enighet om å fortsette å arrangere årlige konferanser. Det gir oss energi og gjør at vi bevarer vår etikk. IAKM er en organisasjon i utvikling. Det er dannet nasjonale foreninger og man har iverksatt visjonsseminarer i de enkelte landene. Vi må kvalitetssikre våre aktiviteter og det skal være gjenkjennelighet i det vi gjør på tvers av landegrensene. IAKM.org skal fortsette å utdanne veiledere. Vi skal koordinere og samkjøre de forskjellige foreningers årshjul og vi skal etablere en felles IT plattform der vi samler og kvalitetssikre materiell og undervisningsmateriale.

Alle styremøter i IAKM.org skal legges i en protokoll som er tilgjengelig på nettsiden.

IAKM.org ønsker å spre kompetanse om-, og skape en etterspørsel etter Karlstadmodellen.

#### Styret i IAKM.org

Leder:	Mai- Britt Seehusen	(Danmark)
Kasserer:	Per Johansson	(Sverige)
Medlemmer:	Iréne Johansson	(Sverige)
	Erling K. Nilsen	(Norge)
	Mona Abrahamsen	(vara Norge)
	Eva Haraldsson	(vara Sverige)
	Stina Tryk	(vara Danmark)



## Irene Johansson

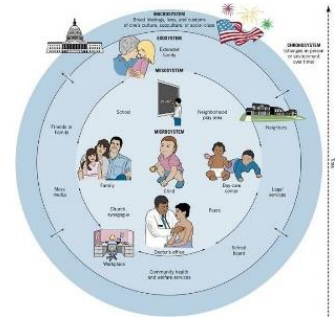
*Det er aldri for tidlig å komme i gang – Early intervention*

-Forberedende kommunikasjon

-Forebygge hindringer

-Forhindre negative opplevelser

Hver kontakt mellom to mennesker utgjør et lite system, et mikrosystem (Bronfenbrenner) som er innbakt i et større system og som påvirkes av historiske kulturelle og sosiale faktorer. Vi mennesker er vanetenkende, vanekommuniserende og vane-handlende. Vi har lært oss en måte å gjøre ting på og da gjør vi det til alle. Det er viktig at vi har forventninger til det enkelte barn og at vi overfortolker, bekrefter og tydeliggjør språket forakkurat dette barnet.



Systematikk og kontinuitet er avgjørende, det ene forbereder det andre i språktreningen. Fra førspråklig til bevisst og målrettet kommunikasjon og bruk av lathund som rettesnor.

I kommunikasjon bruker man verktøy som kropp, øyne, ører, hender og armer. Vi imiterer, tar tur og vi gjør kommunikative handlinger. Om man har en lav forventning til barnets kommunikasjon, utvikler barnet seg langsommere og når barnet har en utydelig kommunikasjon, så oppfatter vi ikke hva det prøver å fortelle oss. Iréne viste til et forskningsprosjekt fra 80 tallet der tidlig innsats viste seg i og ikke bare gi resultater innen ett års alder, men også ved senere målinger. Forskjellen mellom kontrollgruppen og prosjektgruppen var store. Det betyr at den som allerede har fått språktrening, får større utbytte også senere. Matteus effekten. Navnet er inspirert av [Matteusevangeliet](#) 25,29: «*For den som har, skal få, og det i overflod. Men den som ikke har, skal bli fratatt selv det han har*».

Karlstadmodellen er en humanistisk modell som har fokus på tidlig innsats og langsiktig tenkning. Motsatt; en økonomisk modell der innsatsen lønner seg på kort sikt, som om det skulle gjelde en glødelampe og ikke livskvalitet. «*Barn at risk har ikke tid til å vente*».

**Jennie Rollof og Niklas Rollof**, foreldre til Walter fra Sverige

Walter ble født med Down syndrom og hjertefeil. Første året var veldig tøft med hjerteoperasjon og mange sykehusinnleggelse. Kontroller av syn og hørsel og besøk på habiliteringen. Mye stress og mye turbulens. Jennie og Rolf fortalte at de trodde at «Nå var livet slutt!» Googlet mye for å se hva andre familier gjorde.



Når det gjelder motorikken får man oppfølging fra fysioterapeut, men når det gjelder språktrening finnes få konkrete tilbud. Jennie og Niklas leste om Karlstadmodellen og mormor som er spesialpedagog sendte e-post til Iréne. Og fikk svar; «*Hun sier at hun kan hjelpe oss!*» Det førte til at det ble etablert et nettverk med viktige personer. Familien fikk veiledning fra Iréne og det ble satt opp langsiktige og kortsiktige mål etter Karlstadmodellen. Ipad brukes

som en beskjedbok mellom førskole og hjem. «*Kjennes som vi er som en hvilken som helst familie*». Vi går på babysvømming/dykking, kjører slalåm og det kjennes veldig stabilt. Alt på grunn av at vi ble kjent med Karlstadmodellen og fikk begynne å jobbe med konkrete og målrettede øvelser som daglig *vi ser effekten av*.

**Sara Sjøberg** er svensk og veileder i Karlstadmodellen. Hun er også mor til Anton og Arvid  
*Prosjekt lillebror*

Sara viste fram bilde av familien; «Her er vår gjeng!». Vi har fem barn og visste før fødselen at Arvid hadde Down syndrom. Det utgjorde hele forskjellen. Da Anton ble født visste vi ingenting og fikk beskjed om «*de kan vel vente og se*» «*de kan vel gjøre litt tegn*» «*du skal jo bare være foreldre*».

Et eksempel på at tidlig innsats utgjør en forskjell er gevinsten av babymassasje. Sara fortalte at hun hadde så mye å gjøre, at hun som regel ikke kom lengre enn til føttene under babymassasjen. Føttene til Arvid derfor fikk masse stimuli og i et videopptak kunne vi se Arvid som bruker føttene aktivt og som manipulerte leker med føttene. Hendene er nesten ikke i bruk. En tankevekker!

Sara har to barn med Down syndrom, to nettverk og mange samtalepartnere. De lager Lathund sammen, det er som et familieråd! Nettverket er viktig og gir betydelig mere mengdetrening fordi alle vet hva det handler om. Kunnskap gir frihet og makt og de merker stor forskjell på når Arvid ble født i forhold



til da Anton ble født. *Språktreningen må inn i hverdagen – det er der det skjer og det er der mengdetreningen foregår.*

**Eivor Hansén og Lillian Stenmark Saarenpä** Eivor er mor til Lennie og veileder i Karlstadmodellen. Lillian er spesialpedagog og veileder i Karlstadmodellen. Eivor har fire barn. Den yngste Lennie har Down syndrom. Han har også hjertefeil og Hirschsprung tarmsykdom. Eivor forteller at å få Lennie var et totalt sjokk. Det var sykehusinnleggelse, søknader og papirer. Men så en dag fikk de hjemmebesøk av Lillian og en psykolog. «*Det finnes noe som heter Karlstadmodellen*». Lillian kom på hjemmebesøk hver tredje uke. Nå kunne de gjøre noe konkret for sitt barn og som gav positivt gjensvar hos han. Det gav økt motivasjon og trygghet. Eivor forteller at hun landet som fra en tyfon. Ved 8 måneder alderen var de i gang med språktrening og sykehusfokuset var borte. De startet opp med nettverk og etterhvert kom også profesjonelle med. Fysioterapeuten tok ideer fra Karlstadmodellen inn i fysiotreningen. Takk til Lillian og til Karlstadmodellen. Å få et barn som er annerledes barn har åpnet våre øyne og håpets pedagogikk har spredt seg i hverdagen og i alt vi gjør.

Dessverre er tilbudet i ferd med å forsvinne Finland. Med begrunnelse i økonomi. «*Vi håper det vender snart, for vi har ingen forening i Finland som kan hjelpe oss*».

### *Iréne Johansson Verktøy i kommunikation och lärande i Karlstadmodellen*

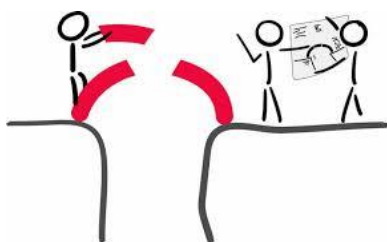
Iréne innledet ved å vise til den norske filosofen Arne Næss. Næss brukte skeptisismen som verktøy for tanken, det å ikke ta noe for gitt. Positivismen derimot søker muligheter, andre muligheter og flere muligheter. Et mangfold av muligheter og løsninger. I perspektivismen tar man andres perspektiv. Ikke bare det å se seg selv i andre, men også å se problemene med en annen øyne. Optimismen er å våge å håpe og tro. Ved hjelp av optimismens filosofi skaper man en holdning, en visjon om at ting er mulig «Om å sikte mot stjernene». Grunnteorien er den humanistiske tanken om at mennesket er et kreativt, tenkende og handlende subjekt. Mennesket søker etter meningsfullhet, i å finne mening i det vi gjør og det vi skaper. Dette gjelder også for språktreningen. Barnet lærer ut ifra seg selv og nettverket rundt må være bevisst og tilrettelegge for at barnet tillates å være aktivt. Finne mål og strategier som gjør barnet sterkt. Vi må skape et utrykksett som tydeliggjør språkets modaliteter. Det tegnede ordet kan for eksempel være en formidlende og tydeliggjørende lenke for at barnet skal forstå.

### *Kartlegging - Forberedelse - Nyinnlæring - Generalisering*



**Erling-Andre Kvistad Nilsen** er veileder i Karlstadmodellen, kontaktlærer i 4 kl. og far til 4 Klassekammeratene er kanskje de samme personene som barnet skal jobbe sammen senere i livet. Snakke med og kommunisere mere. Vi skaper minner sammen. Barna må få lov til å bruke språket sammen med andre. Det er viktig kontinuitet i kartlegging gjennom samtaler og observasjon.

Karianne Bottegård Næss har forsket på barn med Down syndrom og forskningen viser at barn med Down syndrom ofte blir undervurdert. De har større forståelse enn det de klarer å uttrykke. Forskningen viser også at jo bedre språk et barn har, jo flere venner vil det kunne



få. Språklig kompetanse og vennskap henger nøye sammen. Språkbruk i hverdagen vil avsløre hva barnet kan og hva barnet trenger av støtte. Hvilke mål vi skal sette for barnet og for den voksne? Hva kan vi gjøre for å tilrettelegge for å redusere avstanden mellom barnet og klassekammeratene? «Closing The gap». Viktig at barnet opplever at det de jobber med er det de trenger. Vi må vite hvor barnet står i dag og hva som er det nest steget. Observasjonen og

kartlegging må skje kontinuerlig slik at man blir vant til å observere og følge med. Hvor er barnet nå? Hva er neste steg?

Man hører ofte; «Men de andre i klassen er jo så langt foran». «Barnet skal jo ikke lære seg fag, det skal jo bare lære seg språk!» Tvert imot, språktreningen må kobles til klassens fag, man må putte språktreningen inn i fagene.

Generalisering er viktig, det å bruke språket sammen med mange. Vi er alle språktrenere. Språktreningen foregår hele tiden uavhengig av tid, arene og situasjon. Bedre språk gir flere venner. *Matteus effekten gjelder også her!*

**Jeanette Persson**, veileder og mentor i Karlstadmodellen. Hun er mor til Malin 18 år.

*Lathund til hvilken nytte?*

**Svenska Malin Andersson föreläser om Downs syndrom i New York**



Malin Andersson med mamma Jeanette Andersson i New York.

På torsdagen föreläser Malin Andersson, 18 år, inför svensk-amerikanska handelskammaren i New York, tillsammans med sin mamma Jeanette Andersson, om hur det är att leva med Downs syndrom.

Når vi prater om pragmatikk, leksikon, fonologi og alle delene som utgjør helheten i et språk, så må vi synliggjøre og beskrive disse på en måte som er forståelig for alle. Vi må presentasjon språkets deler og helhet på en måte som er tilgjengelig og som løfter fram det enkelte barn språknivå. Jeanette viste oss eksempler på Lathunder med referanse til ulike språklig utvikling.

Lathund gir:

- Trygghet
- Struktur for alle
- Synliggjør steget føre
- Tydeliggjørende pedagogikk gjennom visuelt støtte

*Å samarbeide i overgang til ungdomsskole, ved Per Johansson far til Gry og Andreas Olausson Johansson og Elin Evermark som er Gry's lærere.*

Andreas forteller at integrering av nettverket startet allerede et år før Gry skulle begynne på ungdomsskolen. Det er viktig at det er et samarbeid mellom skole og hjem og at det er en sammenheng og en rød tråd i opplegget. Akkurat nå er det geografi som gjelder. Min planlegging starter allerede på høsten. Jeg lager et forslag som jeg sender Iréne. Hun plukker ut nøkkelbegreper og bearbeider og lager en sammenstilling av pensum som tilpasses Gry. Vi er et arbeidslag rundt Gry. Iréne har med seg forslag til materiell og vi diskuterer vi det. Mange i nettverket har kommet med, også fra skolen. Det er en fantastisk mulighet for meg som pedagog, å få en kompetanseheving som også andre elever kan ha nytte av. Assistenten og jeg har et tett samarbeid og jeg informerer henne om opplegget og hvilke begrepskort som skal jobbes med. Vi bruker et program, QUIXLET som er et program der man legger inn ord/Flash Cards som kan brukes på mange måter og i ulike fag.

Elin får tilgang til materialet og kan jobbe med fagene sammen med Gry. Elin kan også fungere som skriveassistent for effektivisere arbeidet.

Far forteller at han bestreber seg på å få til et aktivt og positivt samarbeid med skolen. Etter å ha bestemt hvilken skole Gry skulle gå på, tok far direkte kontakt med rektor. Foreldrene styrer nettverkstreffene. «*Vår er rolle er å tilpasse materiell, konkretiser og være et skritt foran*». For å kunne være i forkant, må vi få informasjon fra skolen tidlig. Vi må også sette av tid til å strukturere hjemmeleksene hjemme. Det er vår rolle. *Det er nødvendig å være i forkant, hvis ikke, så møter man uforberedt*.

### ***Iréne Johansson***

*Håpets pedagogikk - «Ingen ting er umulig - det tar bare litt lengre tid»*

Iréne gav oss et historisk tilbakeblikk om omdefinering av gamle begrep og et paradigmeskifte om holdninger til psykisk utviklingshemmede. Rettighetstenkning i stedet for velviljetenkning. 1970 - 1980 «Gamle sannheter »

- Vente og se – det kommer
- Om barnet lærer seg tegn kommer hen aldri til kunne prate
- Det finnes et tak – en øverste grense
- Barn med visse diagnoser kan ikke lære seg å lese og skrive

Tragedie konseptet; at man identifiserer alt som er negativt og lever opp til andres negative forventninger.

Det finne en annen vei; *tenk motsatt og si motsatt*

- Tenk på å lykkes i stedet for å mislykkes
- Det blir større forskjeller jo lenger man venter  
Husk! Matteus effekten virker også i negativ forstand
- Ha fokus på de gode eksemplene, mulighetene og motivasjon
- Mål. Ha retning og strategier



Jo flere «språkande» individer, jo flere perspektiv og jo flere perspektiv desto større mangfold av ideer og et mer humant samfunn. Barn som lærer sammen, lærer å leve sammen. At vi blir mange som kan. At vi har et verktøy for å bruke den kunnskapen vi har. At vi innser at kunnskap er noens kunnskap og aksepterer at kunnskap ikke er informasjon, men noe mye mere og dyptgripende. At vi blir mange som tør å stille ubehagelige spørsmål.

*Hvilket samfunn vil vi etterlate til våre barn og barnebarn?*

### ***Ingebjørg Sommerfeldt*** mor til Tollef 3,5 år

Jeg har visjoner for Tollef. Visjoner om at han skal ha et godt og meningsfullt liv. Hva er den kjernen som er deg? Hvordan lager man en sånn kjerne? Hva tror jeg den kjernen består av? Hvordan kan vi bygge opp den kjernen? Alt begynner med at vi føler oss trygg og at vi har tillitt til og en tilhørighet med mennesker rundt oss. At vi bli sett, hørt og forstått. Det er viktigste er å ta godt vare på din egen kjerne og relasjoner og opplevelser som gir energi. Tenk at dette er noe du kan skape for andre først når du kan skape det for deg selv.



Jeg vil at Tollef skal ut i verden  
Jeg vil at han skal ta ansvar  
Jeg vil at han skal ta egne beslutninger  
Jeg tror at dette kan gå  
Jeg har tro på læring  
Jeg har tro på de gode relasjonene.  
Jeg har tro på å bygge om de gode relasjonene.  
Jeg har tro på det ekte møtet her og nå.

*Jeg har lest at det er mulig - hvorfor skal det ikke være mulig for mitt barn?*

*Konferansen ble avslutte med en flott videodokumentasjon ved Malin Andersson och fyra kamrater og med et gripende intervju av fem ungdommer og deres framtidshåp og visjoner for sine søsken*

**William Stablem** er storebror til Ebba 14 år. Ebba elsker å sitte med i Pad og spise chips i sengen. Om 10 år er Ebba 24 år. Jeg ønsker at hun har en jobb hun trives med. Hun vil passe til å jobbe på et aldershjem for hun elsker å prate. **Sindre Sande** er bror til Silje. På grunn av Silje har jeg lært tegnspråk og jeg er mer åpen for personer som er annerledes. Jeg har fått mange nye venner. Jeg ønsker for Silje at hun skal få et bedre språk, jobb og gode venner. Hun vil passe som kelner eller butikkmedarbeider. Drømmen er at hun kan få lappen og kjøre rundt i en rosa bil. **Jakob Synnes** er storebror til Martin. Jeg tenker ikke på at Martin har Down syndrom. Han har mye energi og er en artig kar. Om 10 år er Martin 19 år og går på videregående skole. Han har en deltidsjobb og har gode venner. Vi er fortsatt er gode venne og vi gjør ting sammen som svømming, klatring og syklig. **Sebastian Wærnes** er storebror til Jesper. Å delta med Karlstadmodellen og på Signo har gitt meg større forståelse om hvordan jeg kan hjelpe. Det er fint å møte andre i samme situasjon. Jesper har et fint språk men vi må jobbe med sosiale koder. Han er helt rå og fryktløs. Om 10 år kommer Jesper til å holde på med musikk. Han går på en linje som han liker og der han får holde på med noe han liker. Det er folk rundt han som han kan stole på. Det går veldig bra med Jesper. **Liv Johansson** er storesøster til Gry. Det er fint å ha en søster som viser glede over små ting. Det er nye overraskelser hver dag og mye spontan glede. Om 10 år et Gry 24 år og da har hun utdannet seg til tannlegeassistent. Hun hilser velkommen og sprer glede og hjelper til. Hun bor i en leilighet i nærheten av meg, sammen med kjæresten sin. Vi har en sterk søskenrelasjon. Gry lever et godt liv og er elsket av alle.

*Takk for en flott jubileumskonferanse!*

*Vi møtes i København i 2020*

